

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA.

XIII. letnik.

Oktober.

10. št. 1907.

OPIS TRENTE.

III. LJUDSTVO. (Dalje.)

JOS. ABRAM.

Eno najvažnejših potez v značaju Trentarja bi izpustili, ako bi prezrli njegovo prirodno veselje do lova. Kakor vsi prebivalci planin, tako je tudi Trentar rojen lovec. Ko gre govor o lovu, tedaj se razvname, zaiskré mu oči in sama navdušenost in strast govorita iz njega; obenem pa jame tožiti, da so prešli najlepši časi, ko je smel svobodno loviti, in da ne sme več, se mu zdi velikanska krivica. Ako prideš v pravo družbo in ti zaupajo, se ti odkrije iz živega pripovedovanja mogočen zastor, da gledaš v trentske duše, kako kar trepeče ob spominih na prošle dni in kako je pripravljena veliko, veliko žrtvovati, da le ugotovi svoji lovski strasti. In dasi je dandanes silno težavno, vendar je še vedno divjih lovcev, ki so pa tako pretkani in premeteni, da jim ne prideš izlepa do živega. No, v njih čast moramo poudariti, da jim izvečine nikakor ni do plena, ampak njih veselje je v tem, da zalezujejo divjačino in je ustrelijo. In ako bi takim dovolil, da smejo streljati, a bi jim ukazal, da morajo prinesti, kar ustrelje, gospodarju lova, trdim smelo, da bi se izvečine pokorili ukazu. No, ume se, da bi potem pokalo po trentskih gorah kakor v vojski in bi jo skokonogi gamsi, v kolikor bi mogli, pobrisali iz Trente v največjem diru.

V prošlih časih so bili vsi Trentarji lovci, čeprav divji, in starčki z veseljem pripovedujejo, koliko gamsov in petelinov so pobili. Tiste čase, ko so hodili še medvedje »k maši« v trentske cerkev, so Trentarji lovili s posebnim veseljem tudi medvede. Nastavljali so jim navadno velike skopce, naložili na dračje, oziroma na zemljo nad skopec po pol bravca, in medved je krvavo plačal svojo požrešnost. Često so tudi izkopali jamo, jo zakrili z dračjem in nanjo nastavili mesa, in medved je počakal Trentarja v jami. Nekaterikrat se je pa medvedji rod tudi maščeval. V

Šimna Gregorčiča kroniki je opomba, da je okoli leta 1721. ali kaj kasneje ubil medved nekega Tomaža Pretnarja. Mož ga je bil obstrelil in šel za sledom; medved ga je pa počakal za drevesom, ga napadel in usmrtil. Zadnji medved se je prikazal v Trenti leta 1871. Kakor je že bilo opisano v »Pl. V.« leta 1900., so šli nekateri Trentarji 25. aprila onega leta nadenj, med njimi tudi Anton Tožbar, p. d. Špik; le-ta je ostrelil medveda dodobra, a razljučena zver je napol mrtva še z zadnjimi močmi skočila na ubogega Špika in mu odtrgala celo spodnjo čeljust z jezikom vred. Kljub temu je mož še živel celih 20 let, drvaril in vodil turiste, dokler ga ni leta 1881. podrla smreka in ga ubila v navzočnosti sina, sedanjega gospodarja in vodnika Špika, Antona Tožbarja.

Razen na medvede so imeli Trentarji in imajo še posebno piko na divje koze, gamse in divje peteline. Mož je vzel v nahrbtnik pobute in skute in hajdi v vrhé. Po cele dneve je lazil za skalami in zasledoval divjačino, dokler si ni s srečnim strelom osladil srca. Često je prežal Trentar po cele dneve zaman, preležal in prečepel cele dneve ob vseh vremenih, snegovih in nevihtah za skalami, tudi prenočil v vrheh, če je bilo treba, lačen in čujoč in zmražen, a vendarle ni odnehal, dokler ni dosegel namena. Tedaj je pa zabil vseh težav in ni ga bilo zadovoljnejšega pod solncem od njega! — Ume se, da so divje lovce od nekdaj bolj ali manj preganjali. V že omenjeni Šimna Gregorčiča kroniki se nahaja opomba, da sta bila Gregor Pretnar in sin Valentin divja lovca in da sta bila leta 1713. zato kaznovana; leta 1730. je bil kaznovan radi lova Marko Pretnar, v novejših časih pa tudi vsakotoliko zalote koga, dasi le poredko. Okoli leta 1886. pa so kranjski lovci na Prisojniku ustrelili nekega Trentarja na lovu, njegovega brata pa obstrelili. Jako drastična in zanimiva slika te nesreče je postavljena ob poti blizu cerkve v Trenti takraj prve brvi proti izviru Soče.

Omenim naj še, da so zlasti zadnja leta nastali radi lova med Trentarji resni spori, ker nekateri Trentarji nočejo oddajati lova v najem, ampak bi najraje sami lovili. Ker pa zadnje čase stiska Trentarje hudo vprašanje, kako bodo živeli, in hodijo zato množno v svet, se je tudi lovska strast precej ohladila. Ljudstvo pač večinoma spoznava bolj in bolj, da je škoda dragocenega časa, ki ga izgubi z lovom, in spoznava bolj in bolj, da »igra in jaga kmetu v jamo pomaga!«

Kakšni so pa običaji, navade Trentarjev? Naj navedem nekatere ob važnejših prilikah. Kakor povsod je zlasti svatba nekaj nenavadnega v hiši in zato mora biti slovesna. Kako se pripravljajo nanjo! Že več dni poprej čistijo hišo, belijo, likajo in popravljajo, kar treba. Ženske imajo opravka zlasti v kuhinji. Le redkokdaj peče Trentar kruh, a za svatbo mora biti. Poleg kruha, seveda belega, cvrejo »krafe« za mizo in pa za razdajanje drugim. Ko gredo svatje k poroki, jih spremlja navaden harmonikar ali celo po trije godci, po poti pa pojejo in vriščejo, da odmevata gora in dol. Spredaj nosijo, kakor na Ruskem, sveto podobo, navadno patrono neveste. Ves izprevod pa vodi starejšina, ki ima v roki v znak svoje časti in oblasti gredlo, t. j. palico, ovito z zelenjem in cvetjem. Od poroke grede delijo med navzočne sovaščane pred cerkvijo in po poti »krafe«, t. j. kakor oreh debelo cvrto pecivo, in pa žganje ali vino. Ako gre izprevod mimo kake hiše, jim zastavijo pot z drogom, da se »odkupijo« s krafi in pijačo. Krafov ima vsak svat polne žepe.

Prišedši domov obesi nevesta sv. podobo na steno, in tedaj začno plesati in skakati in vriskati, da se vse tresse. Slednjič se posedó krog mize k obedu. Najprej pride na vrsto cvrta suha svinjina, potem juha od suhe svinjine, koštrunovine ali kozlovine z rezanci, nato meso s prikuho ali s solato, nadalje riž in štruklji. Poleg kruha segajo svatje še raje po potici. Svežega mesa navadno ni na mizo razen ob času, ko koljejo drobnico ali prasiče. Ume se, da vsega tega ne zalivajo z vodo, ampak z vinom. Tudi kave, črne (ker navadno nimajo mleka), si lahko privoščijo vsakdo, kolikor hoče. A nikakor ne smemo misliti, da svatje ves čas sede pri miru! Godec ali godci radi godejo, svatje pa se radi vrté in vsakotoliko si s planinskim viharnim plesom in skakanjem in vriskanjem pridobivajo novega apetita.

Še par reči ne smem zabiti. Ženin si mora, ko je v okličih, kupiti škatlo s tobakom za nosljanje, ki ga ponuja vsakemu, kogar sreča. Na dan poroke pa kroži škatlica okoli mize, in kdor jo dobi zadnji v roke, si jo prilasti.

Zvečer pridejo v goste tudi nepovabljeni, zlasti mladina, ki zna dobro porabiti ugodno priliko, da se napoje in napleše. Ko je vse židane volje, pridejo v sobo »pirte« (perte), t. j. bele žene, ki nas spominjajo na bajeslovna bitja. V »pirte« se navadno napravijo dekleta, kakikrat tudi moški; oblečene so belo in so zastrte čez obraz. Pripelje jih v hišo moški z lučjo; naroči jim pijače in potem plešejo, nekaj časa same, potem pa tudi z drugimi. Ostanajo pa v hiši le kake četrt ure, nato plača njih vodnik deset

novcev godcem in odidejo, ne da bi kaj govorile. Pri tej priložnosti omenjam, da hodijo »pirte« okoli po hišah zlasti tudi na Miklavževo in na sv. Tri kralje ter kot angeli in škratje hvalijo in strašijo otroke. Končno je še omeniti, da mora nevesta, ko pride na novi dom, obdarovati domače in svate s kruhom; vsakomur dá po en hleb.

Kakšne so pa dote v Trenti? Dvesto kron je že lepa dota, zgodi se pa tudi, da ima katera dote le 40 ali še manj kron. No, pa Trentar ne gleda toliko na doto; če mu je čeča všeč, jo vzame, ako bi imel tudi še doplačevati! V tem oziru moramo hvaliti Bolčane na sploh, da se ne ženijo radi denarja. Iz Š. Gregoričičeve kronike, ki je pravzaprav kronika rodbine Pretnarjeve (prva hiša od cerkve proti izviru Soče, št. 7), posnemam glede dot v starih časih sledeče: Leta 1686. sta dobila Janez in Jernej Pretnar po očetu Luku vsak po deset gld. dote, sin Štefan pa 18 gld. Leta 1730. je dobil Marko Pretnar tudi 10 gld. dote.

Malo preveč potratni so Trentarji pri krstu. Botra stane krst okoli 20 kron. Na osmino mora dati mati botrom šnit, krafov in kruha. Ta dan je nekak praznik v hiši otrokovi.

Kadar je Trentar na smrt bolan, zlasti proti koncu, ga hodijo obiskovat od blizu in daleč, in sicer zvečer. Nekateri ostajajo celo noč pri bolniku. Kakor hitro umre, ga prihajajo kropit kar od kraja. V noč se kmalu napolni izba do zadnjega kotička in mladi in stari zasedejo klopi ob stenah, ob mizah in peči. Ob določeni uri začno moliti rožni venec in potem dekleta prepevajo razne, tudi drugod navadne obsmrtnne pesmi. Za petjem pride spet na vrsto molitev in tako naprej. Domači jim postrežejo s kruhom, kavo ali žganjem. Po polnoči, okoli dveh ali treh se večinoma razidejo domov, nekateri pa ostanejo do dneva. Tako je tudi drugo noč. K pogrebu, ki je navadno z mašo, pride polno spremljevalcev. Na osmino in na obletnico postrežejo udeležnikom po mrtvaškem opravilu s kruhom in žganjem pred cerkvijo ali pa pri sosedu Špiku.

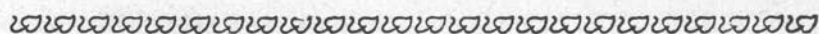
Do zadnjih let je bilo v navadi po mrtvaškem opravilu naricanje: nekatere ženske, črno oblečene, so v cerkvi glasno tožile in zdihovale po rajniku po cele četrt ure, potem pa tiho odšle. Tudi na pokopališču je včasih zlasti kakšna mati milo tožila po otročiču, mu nadevala vsa kar najlepša, najnežnejša in najmilejša imena, ga vpraševala obupno, zakaj jo je zapustil, ali mu ni dosti lepo stregla, mu mehko postiljala, ga lepo česala itd.

Ako umre kdo v gorenji Trenti, po zimi tudi v doljeni, pritrdijo rakev na sani in jo vlečejo naravnost v cerkev. Moj prijatelj Tonak je bil enkrat pri takem pogrebu z mano navzočen.

Rekel mi je kot zdravnik, da potrdi smrt takega človeka, ki ga privlečejo na saneh po takih klancih, tudi če položijo v rakev živega, zdravega, ne da bi si ga prej ogledal!

Ker smo že pri smrti, naj omenim, da umrje mnogo Trentarjev nesrečne smrti. Ali se kdo ponesreči na planinah, ali ga podere plaz ali breme ali kako drevo, ali se utrga kje kaka skala — kamor pogledaš, povsod najdeš znamenje z okorno, ali karakteristično sliko nesreče, s pripombo, kdo in kdaj in kako je »storil nesrečno smrt« in da moli zanj. Prejšnje čase je bila vsa pot proti vasi Soči in od Soče do Trente in do izvira Soče kar posejana s križi in slikami, dandanes jih je mnogo razpadlo, vendar jih je še vedno dosti, med njimi tudi novih, ki nas seznanjajo tudi z nesrečami v vestfalskih rudnikih. Vsled tolikih nesreč je prišlo že v pregovor, da Trentar nobeden ne umre, če se ne ubije, a če se slučajno ne ubije, umrje zelo star, ko si že želi smrti iz vsega srca.

(Dalje prihodnjič.)

PRISOJNIK (2559 m).

DR. H. TUMA.

Bobek je bil še truden od ture na Škrlatico.*) Zaraditega je malo bolj pozno zakuhal kavo v planinski Vossovi koči. Bila je že peta ura, ko je prišel sramežljivo trkat na vrata, naj vstanem. Spal sem bil celo noč slabo — ne vem zakaj — in čakal sem komaj že, da se Bobek oglasi. Zdelo se mi je tudi že precej pozno. No, bil sem poln zaupanja v točnost svojega vodnika in zato sem mirno vztrajal na ležišču. Brž sem se opravił in bilo je 5·20, ko sva odrinila iz Vossove kočice skozi gozd in čez pašnik kakih sto metrov nizdoli v »Suho Pišnico«, iz katere se dviga globoko doli pod Prisojnikom krnica, ki jo tvorita gorenja vršiča Velike glave s Prisojnikom. Suha Pišnica je prav zavita pod Prisojnik in pod gozdom okoli Vršca, tako da je skoraj ves dan v senci. Našla sva torej še 29. avgusta komaj vzcvel sleč in »dryas«, znak, da se je zemlja tu v Suhi Pišnici šele nedavno odtalila. Solnce je že brezelo nad vrhovi Škrlatice in Velike glave, ko sva stopila na snežišče. Bil sem nejevoljen na Bobka, da sva se tako zakasnela. Ker me je pa tolažil, da prideva do »okna« v treh urah in do vrha Prisojnika v dveh, sem se pomiril.

*) Glej »Škrlatico« v 9. številki.